v novinách jen jen prší; kolo zahájil Klub českých dramatiků, po něm přichází Literární odbor Umělecké besedy a Kruh a přišel nebo přijde snad i Máj... slovem zase jednou slavnostní defilé všeho literárního spolkařství českého. Přitom není záležitost nikým jasně vysvětlena a hlavní věcí, zdá se, jsou rány v buben a prapor. Víme jen, že intendantura zakázala Mahenovu Uličku, patrně jako domněle ohrožující mravnost nebo náboženskost.

Myslím, že všecky tyto protesty zůstanou popsaným papírem, pokavad nebude odstraněno právo intendantury zakročovati proti hrám, které jí z toho nebo onoho důvodu nevyhovují. Není pochyby, že dnes prožíváme dobu reakce ve všem životě veřejném, ale příčina její vězí hloub, než se obyčejně soudí: leží v malodušnosti lidí postavených v popředí veřejného života českého, a tam neleží ode dneška, nýbrž odedávna... dávno před válkou: dnešek ji jen odkryl. Divadlem českým, právě jako jiným uměním českým všeho druhu, bylo vždycky hráno v míč politickými stranami; Národní divadlo bylo od svého počátku žalostné politikum; o správách jeho rozhodovalo se vždycky sub specie politiky a jejích kombinací. Tak na př. zemřelý intendant dr Herold jen z politických důvodů zadal roku 1900 dnešní společnosti správu Národního divadla. Umění bylo u nás vždycky děvkou politiky, poněvadž český člověk, sám nesvobodný v duši, nedovede představiti si jeho blažívé síly osvobodivé a nemá k němu poměru, pokud ho nemůže tyranisovat nebo jím obchodovat.

A stejná malodušnost nejen mezi politiky, ale i mezi umělci a literáty. České literární spolky měly nejednou a mají úroveň bulkařských společností ze Zlámané Lhoty: humbuk, klep, tlach, pomluva, násilnictví, dráčství, surovost ducha i srdce, kterých bys mohl jinde pohledat. V nich sedí jednotlivci, kteří se literárně „uplatňují" způsobem nedovoleným ani mezi slušnými hokynáři. Literáti sami, aby pronikli na jeviště Národního divadla, slízají zadní nebo boční schody, antišambrují, plazí se, šplhají, porušují pořad instance opravdu věcné; dávají se souditi neodborníky, jen když jest jim to na prospěch. Kde vzíti úctu *k takovýmto* představitelům umění?

Proto zní tak falešně všecky tyto protesty, všecky tyto projevy pro volnost uměleckou; cítíš nejen ty, ale každý opravdovější znatel lidí. Dejte těmto lidem moc a budou rdousiti stejně, jako rdousí ti, kdož ji mají náhodou dnes. Proto jest to všecko neupřímná theatralita, při níž jeden aranžér ohlíží se úkosem po druhém a mžouraje očima drtí mezi zuby: *Cui prodest?*

Ještě k protestům proti intendantuře Národního divadla

Nedělní Národní listy obírají se ve své úvodní lokálce mou glossou o protestu spolků spisovatelských proti intendantuře Národního divadla. Tvrdí se tam, že dnešní neblahý stav jest zaviněn tím, že Národní divadlo *není* dnes politikum; kdyby bylo politikum, nebyl by prý možný.

Můj pan oponent se mýlí: Národní divadlo *jest* dnes politikum, ovšem politikum *státní*, jako bylo dříve politikum *samosprávné*. A já tvrdím, že pojímati umění jako politikum, byť i samosprávné, jest nesprávné, nebezpečné a vyspělý kulturní národ pokořující. Ani intendant, odpovídající své straně politické nebo většině sněmovní, nezaručuje mně, že nebude neblaze zasahovati ve věci umělecké. Daly by se přece celé sloupce vyplniti hříchy, jichž dopustila se samospráva, a právě česká samospráva na umění. A opakuji znova svou myšlenku, že nebude lépe, pokud národ nepřizná umění úplnou volnost, to jest úplnou vnitřní svéprávnost, bez poručníkování a zasáhání činitelů a zřetelů neuměleckých a mimouměleckých.

Protesty proti intendantuře Národního divadla

(Glossa třetí a doufám poslední)

Národní listy nechtějí, zdá se, pochopiti stanovisko, které jsme zaujali k protestům literárních sdružení českých proti intendantuře. Vykládám je tedy všem lidem dobré vůle znova. „*Peccatur intra et extra muros*," řekli jsme si při této příležitosti. Hřeší se ve městě, hřeší se i mimo ně! A když spisovatelstvo české podtrhlo gestem tak rozmáchlým *extra*, upozornili jsme, že by se nemělo přehlížeti *intra* neméně závažné, což jsou v tomto případě hříchy samosprávy politické i správy divadelní. Že bychom bránili spisovatelům v jejich protestu, není pravda; naopak však jest pravda, že spisovatelstvo samo od svého projevu valného úspěchu si neslibuje, že tedy projev ten samo cítí více méně jako *dekorační*. Prozrazuje to bezděky p. dr Hanuš Jelínek, jeden z aranžérů tohoto protestu, píše-li v 5. čísle Lumíra: „Česká literární veřejnost bude očekávati výsledek těchto kroků s napětím, *ač ne bez jistého skepticismu*"... Není také pravda, že můj milý spoluredaktor p. Kratochvíl svou znamenitou alegorickou lunetou karikoval odbornou literární porotu, tuto imaginární posud instituci, jejímž prvním znakem musila by býti úplná nezávislost její na správě. Nikoliv: p. Kratochvíl kreslil na hřbet velmi konkretný a velmi zasloužilý a napsal jasně také na čí: slavné dnešní správy Národního divadla.

Naše řeč

S tímto názvem vychází asi od čtvrt leta měsíčník pro vzdělávání a tříbení jazyka českého, vydávaný třetí třídou České akademie a redigovaný dobrými odborníky Bílým, Smetánkou, Vlčkem a Zubatým. Číslo od čísla list se zdokonaluje a tři sešity posud vydané přinesly již několik pěkných článků a rozsily hojnost jisker, žehnoucích, ale i prosvětlujících egyptskou tmu naší jazykové nevzdělanosti. Není nejmenší pochyby o tom, že Naše řeč přichází včas; takového zpuštění jazykového jako nyní nebylo dávno v Čechách. Časopis podjal se svého očistného díla v Augiášově chlévě dnešní spisovné češtiny s humorem a vtipem, které bývají v takovém případě nejlepšími nástroji. Naše řeč nepranýřuje jen jazykových hříchů zvláště mrzkých, neopravuje také apodikticky nesprávností, nýbrž přináší i stati filologické a estetické (v posledním sešitě výborný článek Fr. Táborského o překladatelském umění a neumění). A tak jest to správné: nestačí pouhé brusičství a opravářství, třeba buditi i jazykové myšlení a uvědomění, tříbiti jazykovou logiku a soudnost, síliti jazykovou výrazivost, ač má-li se zdolati dnešní jazyková lhostejnost a tupost.

Časem bylo by radno pojmouti přímo v program listu i studie stylistické a poetické a ukazovati, jak tvořivost jazyková souvisí s tvořivostí básnickou a slovně uměleckou.

Ale od jednoho bludu jest třeba varovati, přes všecky sympatie, které mám k tomuto dílu očistnému: aby nebyla pouhá jazyková správnost směšována se stylovou silou a výrazností — blud, kterým bývají mámeni zvláště často filologové z profese. Správnost není kategorie estetická, není tvůrčí klad; jest pojmově cosi pouze záporného: nedostatek prohřešků. Jsou velicí stylisté, na př. Flaubert, jejichž řeč není gramaticky bezvadná, a přece neubírá tento poznatek nic z jedinečné ceny jejich tvořivosti stylové. Vynikající německý literární historik poznamenává, že po Wustmannových Sprachdummheiten, které vymítaly nedbalost, ospalost a nemyslivost jazykovou z literatury a novinářství německého koštětem hodným věru hnoje z chléva Augiášova, píše se sice snad poněkud korektněji, ale nikterak výrazněji a uvědoměleji; a jiný literární historik ukázal, jak významný německý novelista Storm pokazil v definitivním vydání svých prací jejich původní silný a kořenný rytmus puristickými úzkostlivostmi a vrtochy. Jest třeba uvědomiti si při každém díle toho rázu, jako jest očistná akce Naší řeči, že dílo básnické jest více méně šťastné přiměří mezi tradičními hodnotami výrazovými, tedy jazykem historickým, a tvořivou výbojností výrazu individuálního. Jen kdo dovede se se zájmem, láskou a pochopením vmysliti a vcítiti v tento děj, může oceniti spravedlivě dílo básnické s hlediska estetického a nenakvasiti se na ně krátkozrakým hněvem filologického purismu.

Jazyk Nerudův jistě není nejčistší a nejsprávnější, a přece má svůj rytmus, svůj dech, svůj tep, a proto svou výrazovou nutnost, které bys rozrušil, kdybys jej chtěl mistrovati nějakými normami a normály jazykového purismu.

O trhavé kritice a nedemokratické bibliofilii

V jednom z nedávných čísel *Zlaté Prahy* uveřejněn byl článek „Z kulturního života", nepodepsaný a tedy z péra redaktorova. V článku tom pisatel zle bouří proti nové prý kritické módě trhavé, jež vrhá se na bezbranné oběti — není pochyby, že tu p. Pallas do romantických poloh překládá náš nepříznivý, ač jinak zcela slušný referát o sl. Meineckové. Chápu, že referát našeho listu byl p. Pallasovi nepříjemný, poněvadž p. Pallas knize této patronoval, ale slečně Meineckové byl by býval prospěl mnohem více než svým sentimentálničením, kdyby ji byl *zavčas* upozornil na slabiny jejího románku a pohnul ji, aby jej prohloubila a propracovala. Redaktor jest u začátečníka vždycky spoluzodpovědný!

Na tento domnělý zlořád byl navázán v Zlaté Praze hned nešvar nový, a sice: nešvar drahých tisků bibliofilských, které prý také nyní se rozmáhají a jež jsou prý hříchem na demokratisaci knihy. Jest pravda, že bibliofilie jest se stanoviska sociálního zjev povážlivý, jako jest vůbec škodlivý stav dnešní, kde umělecké dílo jest zbožím tržním, ale vina toho není na nakladateli takových tisků, nýbrž na dnešním řádu kapitalistickém a na dnešním hospodářském ustrojení naší společnosti, která převádí na peníz všecky statky, i statky duchové. Nakladatel musí zaplatiti nejen všechen nejlepší materiál, zvláště pečlivě volený a vybíraný, ale i umělce kreslíře, umělce typografa, umělce knihaře; jest přirozené, že nemůže pak knihu prodávati lacino. Kdyby bibliofilie ujal se stát, mohly by býti tisky bibliofilské značně levnější — není pochyby; a kdyby se dávaly prémií hochům, jinochům a mužům při určitých slavnostních příležitostech, chutnaly by ještě levněji — také nesporné. To všecko jest ovšem sociální hudbou budoucnosti. Avšak *sociálním zlořádem na druhou a estetickým zlořádem na druhou* jsou *drahé* a přitom *špatné* tisky bibliofilské; a ty nalezne p. Pallas těsně před svým prahem, před nímž by měl i v tomto případě nejprve zametat. Takovými tisky jsou na př. Puškinův Evžen Oněgin vypravený Štáflem a Máchovi Cikáni vypravení týmž mistrem a vydaní Ottou.

Nové knihy (1)

Naší redakci byla v poslední době zaslána řada různých, více méně důležitých a význačných publikací, které zde sestavuji a prozatím stručně oznamuji: k některým z nich vrátí se náš list obšírným rozborem kritickým.

U Laichtra vyšel 2. svazek *Sebraných spisů Františka Ladislava Čelakovského*, obsahující Růži stolistou, Epigramy a Anthologii. Vydání toto, které ze všech svého oboru vyhovuje nejvíce přísným požadavkům kladeným vědou filologickou a literárně historickou na edici *kritickou*, pořídil Jan Jakubec. Svazek má obšírný úvod literárně historický o 48 stránkách a obšírnější ještě poznámky. Laik sotva tuší, kolik píle, lásky a důmyslu stojí takové svědomité vydání.

Týmž nákladem byl vydán 3. svazek *Vybraných spisů Karla Sabiny* redakcí Jana Thona. Kniha o 480 stránkách přináší literárně historické stati a články Sabinovy o Nerudovi, Heydukovi, Vavákovi, Hálkovi, Vinařickém, Stachovi atd., pak theoretické úvahy rázu kritického i polemického.

Tamtéž v překladě a s úvodem Zdeňka Franty mohutná filosofickopolemická a sociálná exhorta, z půle apotheosa opravdové harmonické kultury středověké, z půle útok na liberalisticko-diletantní klamy průmyslové lživilisace moderní, *Tomáše Carlyla Minulost a přítomnost*; a posléze mladého filosofa *Tomáše Trnky* essay, usilující dobrati se tvořivého smyslu *války* mimo apriorism jejích obhájců i zavrhovatelů.

U Otty ve Světové knihovně vydány *Alexandra Dumase syna Dáma s kameliemi*, v překladě a s úvodem Hanuše Jelínka, a *Jeana Paula Dvě idyly*, překladem Karla Franty.

Josef R. Vilímek posílá nám tři povídky *Boženy Benešové Kruté mládí*, které jsou umělecky i básnicky z nejlepšího, co přinesla tvorba beletristická v poslední době, a čtyři komedie *Viléma Skocha Hovory lásky*, obsahující „Papírový ideál", „Poslední večeři", „Skvrnu od vína", „Ze všech nejsmutnější", na nejlepších svých místech jen slabý odvar Schnitzlerova Anatola.

F. Topič nové svazečky Ducha a světa: *Arne Novákovu Kritiku literární*, Methody a směry, pak Zásady a praxi, *L. Weignerovo Lidové a národní umění*. Dvě knížky o literární kritice od Arne Nováka jsou dobrý úvod do různých odvětví vědy literárně historické, napsaný se značným rozhledem po historii těchto disciplin i nynějším stavu badání a podávající dobrý přehled české i cizí literatury pomocné.

U Kočího v Knihovně souvislé četby školní vyšly *Tyršovy Zákony komposice*